

ALISHER NAVOIY SHE’RIYATIDA BADIY SAN’ATLARNING O’RNI VA AHAMIYATI

Bannobova Go’zaloy Mirodiljon qizi

Farg’ona davlat universiteti

Filologiya va tillarni o’qitish (ingliz tili) Yo’nalishi 1-bosqich talabasi

Electron pochta: gozalbannopova@gmail.com

Telefon raqam: 90 840 13 28

Barziyev Oybek

Ilmiy rahbar: falsafa fanlari doktori (PhD), dotsent

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20079788>

Annotatsiya: Ushbu maqolada Alisher Navoiy she’riyatida badiiy san’atlarning o’rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Asosan, shoir ijodida keng qo’llanilgan tashbeh, isti’ora, tazod, tajnis, mubolag’a kabi badiiy san’atlarning mazmuni boyitish, obrazlilikni kuchaytirish hamda estetik ta’sirni oshirishdagi roli yoritib beriladi.

Annotation: This article analyzes the role and significance of artistic devices in the poetry of Alisher Navoi. In particular, it examines how literary techniques such as simile, metaphor, antithesis, paronomasia, and hyperbole enrich the content, enhance imagery, and increase the aesthetic impact of the poet’s works.

Аннотация: В данной статье анализируется роль и значение художественных средств в поэзии Алишера Навои. В частности, рассматривается, как такие литературные приемы, как сравнение, метафора, антитеза, паронимазия и гиперболы, обогащают содержание, усиливают образность и повышают эстетическое воздействие произведений поэта.

Kalit so’zlar: Alisher Navoiy she’riyat, badiiy san’atlar, tashbeh, isti’ora, tazod, tajnis, mubolag’a, obrazlilik, estetik ta’sir, badiiy ifoda, mumtoz adabiyot.

Keywords:

Alisher Navoi, poetry, artistic devices, simile, metaphor, antithesis, paronomasia, hyperbole, imagery, aesthetic impact, artistic expression, classical literature.

Ключевые слова: Алишер Навои, поэзия, художественные средства, сравнение, метафора, антитеза, паронимазия, гиперболы, образность, эстетическое воздействие, художественное выражение, классическая литература.

Alisher Navoiy she’riyati o’zbek mumtoz adabiyotining eng yuksak namoyandalaridan biri bo’lib, unda badiiy fikrning teranligi, tilning jozibasi va obrazlarning betakrorligi alohida o’rin tutadi. Alisher Navoiy ijodi nafaqat mazmun jihatdan boyligi, balki unda qo’llanilgan badiiy san’atlarning xilma-xilligi va mukammalligi bilan ham ajralib turadi. Shoir o’z asarlarida tashbeh, isti’ora, tazod, tajnis, mubolag’a kabi badiiy vositalardan mohirona foydalanib, she’rning estetik ta’sir kuchini yanada oshiradi. Badiiy san’atlar Navoiy she’riyatida nafaqat bezak vazifasini bajaradi, balki asarning mazmun-mohiyatini chuqurlashtirish, g’oyaviy fikrni aniq va ta’sirchan ifodalashda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Ular orqali shoir inson ruhiyati, muhabbat, sadoqat, komillik va hayotiy haqiqatlarni badiiy obrazlar orqali yoritadi. Shu boisdan ham Navoiy she’riy merosini o’rganishda badiiy san’atlarning o’rni va ahamiyatini tahlil qilish muhim masalalardan biri hisoblanadi.

Masalan, *Ko’nglumda bir yor bor, ko’zimda yoshim bor,*

Bu dard ila o’tar umr, ne chora, boshim bor.

Ushbu baytni tahlil qilsak, bunda tazod, takrir va mubolag'a badiiy san'atlardan foydalanilgan.

Tazod (qarama-qarshilik) “yor” baxt, muhabbat timsoli va “yosh” g'am, iztirob ma'nolari o'rtasida qarama-qarshilik mavjud. Bu oshiq ruhiy holatini kuchliroq tasvirlab berishga xizmat qilgan.

Takrir (takrir) “bor” so'zining takrorlanishi ohangdorlikni oshirib, mazmunni kuchaytiradi.

Mubolag'a (bo'rttirish) “Bu dard ila o'tar umr” – dardning azobi butun umrga tenglashtirilishi orqali oshiqning hissiyotlari bo'rttirib ko'rsatilgan.

Shuningdek, yuqoridagi baytda “bor” so'zi radif, “yosh” va “bosh” so'zlari qofiya, “sh” harfi raviy vazifasini ifoda etgan.

Yor istabon keldim, ammo yor topmadim,

Yor ichra yor izladim, bu yor ham yor emas.

Tajnis (omonim) baytda “yor” so'zi bir necha ma'noda ishlatilgan:

birinchi “yor” — mahbuba (sevgili), keyingi “yor” — do'st, yaqin inson yoki umuman izlangan maqsad.

Takrir (so'z takrori) “yor” so'zining ko'p marotaba takrorlanishi hissiy kuchni oshirib, oshiqning iztirobini ifodalaydi.

Mubolag'a: “yor ichra yor izladim” – oshiqning har joyda, har narsada sevgilini izlash holati kuchaytirib tasvirlangan.

Tazod (qarama-qarshi so'zlar) “izlash” va “topmaslik” o'rtasidagi qarama-qarshilik oshiqning iztirobini oshiradi.

Bundan tashqari, Zahiriddin Muhammad Bobur Navoiy ijodiga juda katta hurmat bilan qaragan va shunday yozgan:

“Alisherbek naziri yo'q kishi erdi. Turkiy til bila to she'r aytibdurlar, hech kim oncha ko'p va xo'b aytqon emas.”

Bu fikrda Bobur Navoiyning nafaqat ko'p ijod qilgani, balki “xo'b” — ya'ni badiiy jihatdan mukammal, san'atkorona yozganini ta'kidlaydi. Bu esa badiiy san'atlarning yuksak darajada qo'llanganidan dalolat beradi.

Abdurahman Jomiy esa Navoiyni yuksak baholab, uni “so'z mulkingning sultoni” deb atagan va quyidagi misralarni bayon etgan:

“Navoiy turkiy tilda shunday fasohat va balog'at ko'rsatdiki, bu tilni adabiyot osmoniga ko'tardi.”

Bu baytda, “fasohat va balog'at” tushunchalari aynan badiiy san'atlar, so'z o'yini, obrazlilik va ifoda go'zalligini anglatadi. Demak, Navoiy bu san'atlarni mukammal egallagan ijodkor sifatida e'tirof etilgan.

Mashhur adib Muso Toshmuhammad o'g'li Oybek ham Navoiy haqida shunday fikr bildirgan:

“Navoiy til boyligi, badiiy tasvir vositalaridan foydalanish mahorati jihatidan tengsiz san'atkordir.”

Buning zahirida, fikrda bevosita badiiy san'atlar (tashbeh, isti'ora, tajnis va boshqalar)ni qo'llashdagi mahorat alohida urg'u bilan qayd etilgan.

Alisher Navoiy she'riyatida badiiy san'atlar yuksak darajada qo'llanilgani uning ijodini Sharq mumtoz adabiyotining eng buyuk namunasiga aylantirgan. Shoir tashbeh, isti'ora, tazod,

tajnis, mubolag‘a kabi badiiy vositalardan mohirona foydalanib, oddiy fikrlarni ham chuqur ma‘noli, ta‘sirchan va falsafiy darajaga ko‘targan. Allomalar fikridan ham ko‘rinadiki, Navoiy ijodida badiiy san‘atlar shunchaki bezak emas, balki asarning mazmunini ochib beruvchi asosiy vosita hisoblanadi. Ular orqali insonning ichki kechinmalari, ishq va hayot haqidagi qarashlari juda nozik va obrazli tarzda ifodalanadi

Xulosa qilib aytganda, Navoiy she‘riyatida badiiy san‘atlarning mukammal uyg‘unligi uning ijodini nafaqat estetik jihatdan boy, balki g‘oyaviy-falsafiy jihatdan ham chuqur va bebaho merosga aylantirgan. Shu bois uning she‘riyati asrlar davomida o‘z qiymatini yo‘qotmay avloddan avlodga yetib kelmoqda.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Alisher Navoiy. *Xamsa*. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa uyi.
2. Alisher Navoiy. *G‘azallar devoni*. – Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Davlat nashriyoti.
3. *O‘zbek adabiyoti* (umumiy o‘rta ta‘lim maktablari 9-sinf darsligi). – Toshkent: “O‘qituvchi” nashriyoti.
4. *O‘zbek adabiyoti tarixi* (akademik litsey va kasb-hunar kollejlari uchun darslik). – Toshkent: “Sharq” nashriyoti.
5. Oybek. *Navoiy*. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa uyi.
6. Hodi Zarif. *O‘zbek mumtoz adabiyoti masalalari*. – Toshkent: Fan nashriyoti.
7. Zahiriddin Muhammad Bobur. *Boburnoma*. – Toshkent: Yangi asr avlodi nashriyoti.
8. Abdurahmon Jomiy. *Bahoriston* va adabiy maqolalari (tarjima va izohlar bilan). – Toshkent: Ma‘naviyat nashriyoti.